ePublishing
ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 1 (1977)

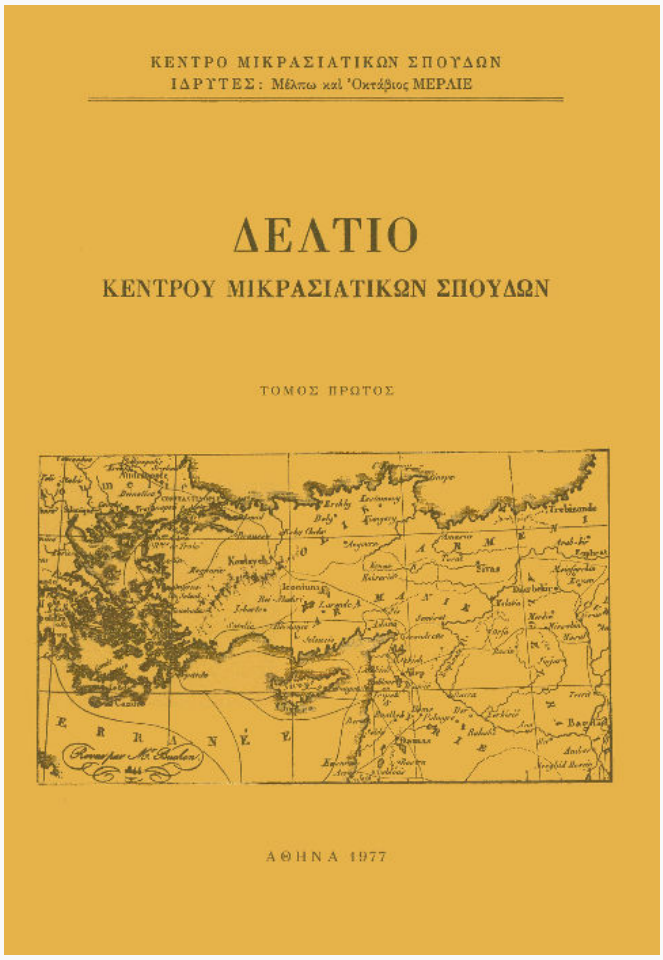

Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις

Οκτάβιος Μερλιέ

doi: 10.12681/deltiokms.169

Copyright © 2015, Οκτάβιος Μερλιέ

Άδεια χρήσης Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0.

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μερλιέ Ο. (1977). Η πρώτη επαφή μου με τη Μικρά Ασία: Προσωπικές αναμνήσεις. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, *1*, 11–17. https://doi.org/10.12681/deltiokms.169

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** ΕΚΤ | **Πρόσβαση:** 12/10/2024 10:48:36

ΑΦΙΕΡΩΜΑ
ΣΤΟΝ ΟΚΤΑΒΙΟ ΜΕΡΛΙΕ

Ὀκτάβιος ΜΕΡΛΙΕ
(1897 - 1976)

ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΛΙΕ

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΜΕΤΑ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ

Τὸ πρῶτο αὐτὸ τεῦχος τοῦ ΔΕΛΤΙΟΥ τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν κυκλοφορεῖ, ὅταν δὲν ὑπάρχει πιὰ στὴ ζωὴ ὁ Ἄνθρωπος πού τόνιζε πάντοτε τὴν ἀνάγκη τῆς ἔκδοσής του, καὶ μάλιστα τὴν προετοίμαζε, ὁ ἀείμνηστος ἰσόβιος Ἀντιπρόεδρός του Ὀκτάβιος ΜΕΡΛΙΕ.

Ὡς μνημόσυνο γιὰ τὸν ἕνα χρόνο πού πέρασε ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ ἀξέχαστου καὶ μεγάλου αὐτοῦ φίλου τοῦ Κέντρου καὶ τῆς Ἑλλάδας προτάσσονται στὸ παρὸν τεῦχος τρία κείμενα: τὸ πρῶτο εἶναι ἀποσπάσματα ἀπὸ τὴν Εἰσαγωγὴ τοῦ βιβλίου του «Ὁ Τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας» (Ἀθήνα 1974). Τὸ δεύτερο, μὲ τὸν τίτλο «ὁ Ὀκτάβιος Μερλιὲ καὶ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν», ἀναφέρεται στὴ συμβολὴ τοῦ Ο.Μ. γιὰ τὴ στερέωση καὶ ἀνάπτυξη τοῦ Κ.Μ.Σ., ὅπως τὴν ἐξέθεσε στὴν πρώτη ὕστερα ἀπὸ τὸ θάνατό του συνεδρίαση τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Κέντρου ὁ Προεδρεύων Ἀντιπρόεδρος κ. Γρ. Ζαριφόπουλος. Καὶ τὸ τρίτο, μὲ τὸν τίτλο «Octave Merlier. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ ἔργο του» τοῦ Φ. Ἀποστολόπουλου, Διευθυντοῦ τοῦ Κ.Μ.Σ., πού ἐκφωνήθηκε σὲ εἰδικὴ ἐκπομπὴ τοῦ ἐθνικοῦ προγράμματος τῆς Ε.Ρ.Τ. τῆς 27-7-76, πρὸς τιμὴ τοῦ Γάλλου Φιλέλληνα, πού εἶχε πεθάνει πρὶν 3 ἡμέρες.

Η ΠΡΩΤΗ ΕΠΑΦΗ ΜΟΥ ΜΕ ΤΗ ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ
ΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

τοῦ Ὀκταβίου ΜΕΡΛΙΕ[1]

Ἀντικρύζω μιὰ σκληρὴ ἀλήθεια. Ἀπὸ τὴ Σάμο ὡς τὴν Ἀγόριανη.

Δὲν πῆγα ποτὲ στὴ Μικρὰ Ἀσία. Μόνον στὴν Πόλη, στὰ 1930. Ἀλλὰ εἶχα ζήσει, μετὰ τὸ 1922, μερικὲς μικρασιατικὲς στιγμὲς πολὺ ἔντονες.

1925. Ὁ χρόνος πού ἔφτασα στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζει ἡ διαμονή μου ἐδῶ.

1. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο του: Ὁ τελευταῖος Ἑλληνισμὸς τῆς Μ. Ἀσίας. σσ. 17 - 20, 23 καὶ 25.

Σάμος. Τὸ καλοκαῖρι ἔφυγα μόνος ἀπὸ τὴ Μύκονο γιὰ νὰ γνωρίσω τὴν Ἰκαρία καὶ τὴ Σάμο, καὶ γιὰ ν' ἀναγκαστῶ νὰ μιλῶ ὀχτὼ ἢ δέκα μέρες μόνο ἑλληνικά. Μετὰ τὴ Δῆλο, ὅπου τὰ ἀρχαῖα καὶ ἡ ἀρχαιολογία μὲ γοήτεψαν, πηγαίνω πρὸς τὰ σύγχρονα νησιά, εὐτυχὴς ποὺ θὰ βρεθῶ μὲ τοὺς συμπαθητικοὺς πληθυσμοὺς τῶν ἀνατολικῶν Κυκλάδων.

Βαθύ. Καρλόβασι. Εὐγενικὴ φιλοξενία. Μὲ τὸ λεωφορεῖο φτάνω στὴ Χώρα, στὸ Τηγάνι. Μοῦ εἶπαν πὼς ἐκεῖ ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶναι πολὺ κοντά: «Ἀκοῦς τὸν κόκορα τὸ πρωΐ ὅταν λαλεῖ ἀπέναντι». Εἶμαι τυχερός. Στὸ μικρὸ καφενεῖο, μερικοὶ ἄνθρωποι, ὅλοι ντυμένοι μὲ τοπικὲς φορεσιές, κάθονται, μιλοῦν, καὶ κοιτάζουν χωρὶς ἀντιπάθεια, μοῦ φαίνεται, τὸν ξένο, πιθανὸν Γάλλο, μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιὰ καὶ τὰ γαλανά του μάτια, ποὺ τοὺς ζητάει τὴν ἄδεια νὰ τοὺς φωτογραφήσει. Ἀλλὰ πρέπει, νὰ βάλη καινούρια ταινία στὴ μηχανή του. Μπαίνει στὸ καφενεῖο. Ὅταν βγαίνει πάλι ἔξω, ὅλοι φύγανε. Κάποιος μόνον ἔμεινε.

—Ἔλα, μοῦ λέει, στὸ τσαγγάρικό μου, θὰ σοῦ ἐξηγήσω. . .

Πηγαίνω μαζὶ μὲ τὸν τσαγγάρη. Ἀπάνω στοὺς τοίχους τοῦ μικροῦ μαγαζιοῦ, εἶναι καρφωμένα μεγάλα πορτραῖτα, παρμένα ἀπὸ ἐφημερίδες: ὁ Κλεμανσώ, ὁ Φώς, ὁ Ζόφρ, ὁ Πουενκαρέ. Κατάλαβα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι Βενιζελικὸς — μόνο ποὺ δὲν ἔχει βάλει τὸ πορτραῖτο τοῦ Βενιζέλου —, γαλλόφιλος καὶ ἀγγλόφιλος. Μοῦ μιλάει γιὰ τοὺς μεγάλους συμμάχους μὲ τοὺς ὁποίους στόλισε τὸ μικρὸ δωμάτιο. Λέγει πόσες ἐλπίδες οἱ Ἕλληνες εἶχαν γιὰ τὴ φιλία καὶ τὴ μεγαλοψυΐα τους. «Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, προσθέτει, ποὺ εἶδες στὸ καφενεῖο, ποὺ ἤθελες νὰ τοὺς φωτογραφήσης, ἦταν σὰν κι ἐμένα Βενιζελικοί, καὶ σὰν κι ἐμένα εὐχήθηκαν νὰ νικήσουν οἱ Σύμμαχοι, ἀλλὰ ὅλοι ζοῦσαν πρὶν στὴν ἀπέναντι ὄχθη. Ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ κεῖ. Ἔχασαν ὅ,τι εἶχαν. Παιδιά, ἐγγόνια, ὅλο τὸ βιός τους. Καὶ τὰ ὀστᾶ τῶν προγόνων τους. Καὶ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴ Γαλλία. Ἡ Γαλλία, λένε, μᾶς ἐγκατέλειψε, κι' ἔπειτα μᾶς πρόδωσε. Πούλησε ὅλο τὸ πολεμικό της ὑλικὸ τῆς Συρίας στὸν Κεμὰλ-Πασᾶ. Μᾶς ἀρνήθηκε τὰ πολεμοφόδια ποὺ θὰ μᾶς ἐπέτρεπαν νὰ νικήσωμε στὴν ἀντεπίθεση. Ἡ Γαλλία εἶναι ἡ αἰτία τῆς καταστροφῆς μας στὴ Μικρὰ Ἀσία... Δὲ θέλομε πιὰ νὰ δοῦμε κανένα Γάλλο. Ἐξήγησε ὅλα αὐτὰ σ' αὐτὸν τὸν ξένο. Δὲν εἴμαστε λαογραφικὲς εἰκόνες γιὰ φωτογραφίες. Εἴμαστε Χριστιανοί, Εὐρωπαῖοι, σύμμαχοι, ποὺ μᾶς πρόδωσαν οἱ σύμμαχοί μας, Εὐρωπαῖοι, Χριστιανοὶ κι ἐκεῖνοι σὰν κι ἐμᾶς — ἀλλὰ ἀσφαλῶς χωρὶς μνήμη καὶ χωρὶς καρδιά».

Ἔτσι μοῦ μίλησε, τὸ Σεπτέμβρη τοῦ 1925, ὁ τσαγγάρης τῆς Σάμου.

Εἶναι πολὺ πιθανὸν τὰ πράγματα νὰ ἦταν πιὸ περίπλοκα ἀπ' ὅ,τι πίστευε ὁ ἄνθρωπος. Ὅλοι οἱ Σύμμαχοι εἶναι συνυπεύθυνοι γιὰ τὴ συμφορὰ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Καὶ τὰ γεγονότα ἀκόμη, ὅπως τὰ ἀόρατα πρόσωπα τῶν ἀνθρώπινων τραγωδιῶν: ἐδῶ ἡ διχόνοια, ἐκεῖ ἡ ἀντανάκλαση τῆς Ρωσσικῆς Ἐπα-

νάστασης, μὲ τὸν πανικὸ ποὺ δημιούργησε, μὲ τὸ φόβο μήπως τὸ κακὸ ἐπεκταθῆ ἄλλοῦ, στὴν Τουρκία, ἀπ' ὅπου περνάει ὁ δρόμος πρὸς τὸ πετρέλαιο. Ἔτσι ἐξηγεῖται ἡ χρησιμοποίηση τοῦ Κεμὰλ σὰν ἑνὸς φράγματος. Ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ σωθῆ ἀπὸ τὴν ἀναρχία μιὰ ἡττημένη καὶ διαμελισμένη Τουρκία. Τότε ὅλα θυσιάστηκαν μπροστὰ στὸ σκιάχτρο μιᾶς ἀπρόβλεπτης καταστροφῆς — καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη ποὺ ὀφειλόταν σ' ἕναν πιστὸ καὶ ἀποφασιστικὸ σύμμαχο, καὶ ὁ τρισχιλιετὴς ἑλληνισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Ἄδικη μποροῦσε νὰ ἦταν ἡ γνώμη τῶν προσφύγων τῆς Σάμου. Ἀλλὰ τεράστια, ἀσυγχώρητη, ἡ συμφορὰ τῆς Ἑλλάδος. Καὶ γιὰ μένα, στὴν Ἑλλάδα, τὸ πρῶτο δυνατὸ χτύπημα ποὺ αἰσθάνθηκα μέσα μου.

Ὕστερα ἀπὸ ἕνα μῆνα εἴχαμε ἐπιστρέψει στὴν Ἀθήνα. Πῆγα στὴ Γαλλικὴ Πρεσβεία γιὰ νὰ χαιρετήσω τὸν κ. de Chambrun. Ὅταν ἀπότομα μὲ ρωτάει:

«Ὁ Ψυχάρης, ποὺ βρίσκεται ἐδῶ αὐτὲς τὶς μέρες, μὲ συμβουλεύει νὰ πάω μ' ἕνα γαλλικὸ ἀντιτορπιλλικὸ στὶς Κυκλάδες. Αὐτὸ τὸ ταξίδι θὰ ἦταν πολὺ χρήσιμο γιὰ τὸ γόητρό μας στὸ Αἰγαῖο. Τί λέτε ἐσεῖς;»

Διηγήθηκα σύντομα τὴν περιπέτειά μου στὴ Σάμο. Πρόσθεσα: «Αὐτὴ τὴ σκληρὴ δοκιμασία ποὺ γεύτηκα ἐκεῖ, τὴν εἶχα δοκιμάσει πολλὲς φορὲς σ' ἕνα βασιλικὸ σαλόνι τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου, ὅταν ἔμπαινα, οἱ ἀντιβενιζελικοὶ ἀπομακρύνονταν ἀπὸ μένα. Αὐτοί, ἐδῶ, δὲν ξεχνοῦν. Ἀλλὰ ὁρκίστηκα μέσα μου νὰ τοὺς γνωρίσω καὶ τὸ ἀμόλυντο πρόσωπο τῆς Γαλλίας».

—Ἔχετε δίκιο, χωρὶς ἀμφιβολία, μοῦ εἶπε εὐγενικὰ ὁ κ. de Chambrun. Πρέπει νὰ ἐπιχειρήσωμε μιὰ θεμελιώδη δράση. Δοκιμάσετε κι ἐσεῖς. Σᾶς εὔχομαι καλὴ ἐπιτυχία.

* * *

Τὰ γεγονότα τῆς Μικρᾶς Ἀσίας μὲ εἶχαν συγκινήσει πρωτύτερα στὸ Παρίσι τὸ 1922, μόλις ἔγινε ἡ καταστροφή. Τότε, στὸ Νεοελληνικὸ Ἰνστιτοῦτο, μπροστὰ στὸν καλό μας δάσκαλο, τὸν Hubert Pernot, ἄκουσα ἀπὸ τρεῖς Ἑλληνίδες — οἱ δύο ἦταν ἀπὸ τὴ Σμύρνη, ἡ Πολύμνια Λάσκαρη καὶ ἡ Ἄννα Γιαννοπούλου, σκληρὰ πληγωμένες στὴν ψυχή, καὶ οἰκονομικῶς καταστραμμένες ἀπὸ τὴ συμφορὰ τῆς Σμύρνης, ἡ τρίτη ἦταν ἀπὸ τὴν Κύπρο, ξέχασα τ' ὄνομά της — ἄκουσα τὸν πιὸ σπαραχτικὸ θρῆνο γιὰ τὸν Ἑλληνισμὸ ποὺ εἶχε δολοφονηθεῖ· γιὰ τὴν προδοσία τῶν Μεγάλων Δυνάμεων· γιὰ τὸ θάνατο ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνθρώπων ποὺ εἶχαν σκοτωθεῖ, κρεμαστεῖ, πολλοὶ μάλιστα εἶχαν ἐνταφιαστεῖ ζωντανοί· γιὰ τὶς καταστραμμένες πολιτεῖες· γιὰ τὸ σβύσιμο μέσα στὸ αἷμα, πολιτισμοῦ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν· γιὰ τὸ ἀπέραντο Βυζαντινὸ Κράτος, ποὺ ὑπῆρξε γιὰ αἰῶνες πιὸ Εὐρωπαϊκὸ ἀπὸ τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης, καί, μονοκοντυλιᾶς, εἶχε ἐξαφανιστεῖ κάθε ἀνάμνησή του ἀπὸ τὸ χάρτη τῆς ὑφηλίου...

Ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ τιμωρηθῆ ἕνας μικρὸς λαὸς ποὺ εἶχε ἐκφράσει τὴν ψυχικὴ

ἐξάντλησή του ὕστερα ἀπὸ δέκα ἐτῶν πολέμους — 1912 - 1922 — καὶ καταψηφίσει, νομίμως, κατὰ τὶς ἐκλογὲς ποὺ εἶχαν ἐγκρίνει οἱ Σύμμαχοι, τὸν Βενιζέλο, τὸ σύμμαχο τῶν Συμμάχων, καὶ ζητήσει τὴν ἐπιστροφὴ τοῦ βασιλιᾶ του, ποὺ ἦταν ὁ ἀντίπαλός τους.

Ὁ Hubert Pernot σώπαινε, κι αὐτὸς περίλυπος ἕως θανάτου.(...) Τότε ἔκανα μέσα μου τὸν ὅρκο ν' ἀφοσιωθῶ στὴν ἐπανόρθωση τῆς συμφορᾶς ποὺ ἔπαθε ὁ μικρὸς τόπος μὲ τὰ μυθικὰ ὀνόματα — πόλεις, βουνά, ποτάμια, θεοὶ καὶ ἄνδρες. Αἰσθανόμουν πὼς μὲ πλήγωνε, κι ἐμένα τὸν ἴδιο, αὐτὸ τὸ κακό. Σ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴ — ποὺ χθὲς ἀκόμα φοροῦσα τὴ στολὴ τῶν πιὸ τιμημένων Γάλλων στρατιωτῶν — εἶχα μέσα μου τὸ συναίσθημα τῆς ἀλληλεγγύης ποὺ μ' ἕνωνε μὲ ὅλους τοὺς πατριῶτες μου, ἀλλὰ καὶ τῆς εὐθύνης ποὺ ἔπρεπε κατὰ καθῆκον ν' ἀναλάβω κι ἐγώ, ἀνώνυμος, γιὰ τὰ σφάλματα καὶ τὰ κρίματα γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγοροῦσαν τοὺς Γάλλους.

* * *

Τρίτη ἀνάμνηση. Τρίτη φωνή. Περνούσαμε, τὸ 1927, τὸ καλοκαῖρι στὴν Ἀγόριανη, στὸν Παρνασσό. Ἐκείνη τὴν ἡμέρα εἴχαμε πάει περίπατο στὸ δρόμο ποὺ πηγαίνει στοὺς Δελφούς. Μιὰ ὥρα ἀπὸ τὴν Ἀγόριανη, ὑπῆρχε, μόλις ἔμπαινες σ' ἕνα δάσος ἀπὸ ἔλατα, μιὰ βρύση, ποὺ τὸ νερό της ἔπεφτε στὸ σκαμμένο κορμὸ πελώριου δέντρου: βρύση γιὰ τὰ ζῶα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἕνας τσομπάνης, ὄρθιος, ἀκουμπισμένος στὴ γκλίτσα του, φύλαγε τὰ πρόβατά του, μὲ δύο πελώρια σκυλιά. Κοίταζε πρὸς ἐμᾶς: ἦταν ἡ Μέλπω, ὁ Ζαχαρίας Παπαντωνίου, ὁ Ἀλέκος καὶ ἡ Φρόσω Δελμούζου. Μαζί τους μάθαινα τί θὰ πῆ Ἑλλάδα· γνώριζα τοὺς ποιητές της, τοὺς μεγάλους ἄνδρες, καὶ τοὺς ἄλλους πού, ἂν καὶ λιγότερο γνωστοί, εἶναι τὰ στηρίγματα τοῦ ἔθνους. Μὲ εἶχαν υἱοθετήσει.

Τὸν τσομπάνη, ἀκίνητο, ἀμίλητο, ποὺ μᾶς κοίταζε μὲ περιέργεια, τὸν κοίταζα κι ἐγώ: — Θὰ πάω, εἶπα, νὰ μιλήσω λίγο μαζί του, νὰ ἐξοικειωθῶ μὲ τὴ γλώσσα ποὺ μιλάει. — Μάλιστα, ἀλλὰ πρόσεξε τὶς ἀρκοῦδες! — Ποιὲς ἀρκοῦδες; — Τὰ σκυλιά του, καλέ!

Δὲν εἶχα κάνει παρὰ δέκα βήματα πρὸς τὸ κοπάδι, ὅταν τὰ σκυλιὰ ὁρμοῦν καὶ ἀγριογαυγίζουν. Ὁ τσομπάνης φωνάζει καὶ τὰ καθησυχάζει. Ἔρχονται κοντά μου, χωρὶς γαύγισμα, καὶ μὲ συνοδεύουν ὡς τὸ κοπάδι.

— Μπά! Εἶσαι Γάλλος; τοὺς ἀγαπούσαμε πολὺ τοὺς Γάλλους. Τὸ ἴδιο σόϊ, ἡ ἴδια οἰκογένεια. Ἀλλὰ γιατὶ κατέστρεψαν τὸν τόπο; Γιατί βοήθησαν νὰ καταστραφοῦν οἱ πολιτεῖες, τὰ χωριά, ὅλο τὸ βιὸς τῶν ἀδελφῶν μας τῆς Μικρασίας; Τί τοὺς εἶχαν κάνει; Ἀλλὰ κι ἐμεῖς, σὲ τί σᾶς εἴχαμε βλάψει; Ἐγώ, παιδί μου, πῆγα στὸν πόλεμο γιὰ νὰ εἶναι ἑλληνικὴ ἡ Ἤπειρος. Γιατὶ δὲν τὴν συμπεριλάβατε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ στὸ μικρὸ ἑλληνικὸ βασίλειο; Πῆγα πάλι στὸν πόλεμο γιὰ νὰ γίνη ἑλληνικὴ ἡ Θεσσαλονίκη. Ἐκεῖ ἦλθε ὁ δικός σου στρατηγὸς

Sarrail, ζήτησε τὴ βοήθειά μας, τοὺς στρατιῶτες μας, τὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ δημιουργήση μέτωπο ἐναντίον τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας, τῆς Βουλγαρίας. Πληγώθηκα τέσσερεις φορές. Δὲ δέχθηκα ποτὲ νὰ μὲ πᾶνε σὲ νοσοκομεῖο. Καινούριος πόλεμος μὲ τὴν Τουρκία τοῦ Κεμάλ. Πολέμησα στὸν Σαγγάριο. Ἔλειπαν τὰ πολεμοφόδια. Ὅλα λείπανε. Μπροστά μας, οἱ Κεμαλικοὶ εἶχαν ὅλο τὸ ὑλικὸ ποὺ τοὺς εἴχατε πουλήσει γιὰ νὰ μᾶς ἐξοντώσουν. Ἐσένα δὲ σοῦ κρατάω κάκια. Μήπως φταῖς σὲ τίποτα; Δὲ θὰ ξέρης οὔτε κἂν τὶ θὰ πῆ πόλεμος...»

Ξαφνιάζεται ὅταν τοῦ μιλῶ γιὰ τὸ δυτικὸ μέτωπο, γιὰ τὸ τραῦμα μου.

— Κι ἐσύ; λέει. Εἴμαστε ἀδέλφια λοιπόν!

Μοῦ πιάνει τὸ χέρι. Οἱ «ἀρκοῦδες» γρυλλίζουν. Πιὸ πέρα οἱ φίλοι μου διερωτῶνται τί συμβαίνει.

— Ἄχ, λέει, μὲ ὅλα τὰ κακὰ ποὺ μᾶς κάνατε, ποὺ κατέστρεψαν τὴν Ἑλλάδα, τὸ αἷμα νερὸ δὲ γίνεται· ἡ Γαλλία εἶναι πάντα γιὰ μένα μιὰ δεύτερη πατρίδα.

Τὸν ἀφίνω, συγκινημένος, ταραγμένος. Καινούρια ἐμπειρία τοῦ Ἕλληνος ἀνθρώπου, τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Πέρασαν μπροστά μου ἕνας αἰώνας ἱστορίας, καὶ τὰ δέκα τελευταῖα χρόνια, γεμάτα φοβεροὺς πολέμους, ποὺ μοῦ τὰ διηγήθηκε σὰ νὰ ἦταν ἱστορικός, αὐτὸς ὁ ἀγράμματος βοσκός. Καὶ στὸ τέλος βρῆκε τὴν εἰρηνικὴ χειραψία, ἐπισφράγισμα τῆς φιλίας.

Τὰ διηγοῦμαι ὅλα στοὺς φίλους μου. Ἐκεῖνοι ποτὲ δὲ μοῦ μίλησαν γιὰ τὸ τυφλὸ πάθος τῆς γαλλικῆς πολιτικῆς, γιὰ τὴν ἐλεεινὴ ἀποστολὴ τοῦ Franklin - Bouillon. «Ἀλλά, μοῦ λένε, καλὰ ἔκανε αὐτὸς ὁ βοσκὸς νὰ σᾶς τὰ πῆ. Πράγματι, ἡ Ἑλλάδα ἔζησε φοβερὴ ἀγωνία. Ἡ ἀπώλεια τῆς Μικρᾶς Ἀσίας σημαίνει τὸ τέλος εἴκοσι αἰώνων ἱστορίας. Δίκαια θαυμάζετε ἐσεῖς τὸν ἑλληνικὸ λαό. Σὲ ποιὸν ἄλλο λαὸ θὰ βρισκόταν ἄνθρωπος νὰ φερθῆ μαζί σας ὅπως φέρθηκε αὐτὸς ὁ τσομπάνος; Τί μάθημα σοφίας καὶ γιὰ μᾶς! Τὸ ἰδανικὸ τῆς Γαλλίας, γι' αὐτόν, ὑπεράνω τῆς ἀγάπης του γιὰ τὴν Ἑλλάδα! Ἡ ἀνθρώπινη ἰδέα ὑπεράνω τῶν συνόρων τῆς πατρίδας! Ἔτσι δὲν σκεπτόταν ὁ Montesquieu;»

. . . . . .

Μικρασία. 1453 - 1922. Τέλος μιᾶς Αὐτοκρατορίας καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Τί ἐννοοῦμε μὲ τὸν ὅρο Μικρασία; Γεωγραφικῶς, εἶναι ἡ πελώρια Χερσόνησος ποὺ ἐκτείνεται μεταξὺ τῆς Μαύρης Θάλασσας καὶ τῆς Μεσογείου. Πολιτικῶς, εἶναι ἡ Τουρκία, χωρὶς ὅμως τὴν εὐρωπαϊκή της ἐπέκταση. Ἡ Μικρὰ Ἀσία ἀνήκει στὴν Ἐγγὺς Ἀνατολή, ποὺ σωστὰ τὴ διακρίνουν ἀπὸ τὴ Μέση Ἀνατολή, γιατὶ ἡ Ἐγγὺς Ἀνατολὴ συμπεριλαμβάνει καὶ κράτη τῆς Νοτιο-Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Στὸ παρελθὸν τὸ Βυζαντινὸ Κράτος συμπεριλάμβανε τὴν Ἐγγὺς Ἀνατολὴ καὶ ἕνα μέρος τῆς Μέσης Ἀνατολῆς. Πράγματι, κατὰ

τὴ χιλιετηρίδα ποὺ διήρκεσε ἡ ζωή του, ὁ Χριστιανισμὸς κι ἔπειτα τὰ ὅπλα κατεῖχαν πρὸς Ἀνατολὰς αὐτὴ τὴν ἤπειρο. Οἱ Ἄραβες στὴν ἀρχή, καὶ ὑστερώτερα οἱ Τοῦρκοι εἰσέβαλαν σ' αὐτὸ τὸ ἀπέραντο χριστιανικὸ κράτος, καί, στὸ τέλος, τὸ κυριάρχησαν. Τὸ ἔτος 1453 σημαίνει τὸ τέλος τοῦ Βυζαντίου.

Τὸ ἔτος 1922 εἶναι πολὺ πιὸ τραγικό, γιατὶ ἔφερε τὸ τέλος τοῦ μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ, ποὺ σύμβολό του ἦταν ἡ Ὀρθοδοξία. Τέσσερεις αἰῶνες τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο εἶχε διοικήσει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη τὴν Ἐκκλησία, στὶς Μητροπόλεις του, πάντοτε ἀνθηρὲς ἀκόμα καὶ ὑπὸ τὴν κυριαρχία τοῦ Σουλτάνου. Ἀλλά, ἀπὸ τὸ 1922, δὲν εἶναι πιὰ παρὰ ὁ μάρτυρας μιᾶς παλαιᾶς πνευματικότητας. Ἀντικείμενο λατρείας καὶ σεβασμοῦ, ἀλλά, ὅπως τὸ Ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, in Terra infidelium — ἀνάμεσα στοὺς ἄπιστους.

Οἱ ἔρευνες τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀφοροῦν ἀποκλειστικῶς τοὺς Ἕλληνες ποὺ διώχτηκαν ἀπὸ τὴν Τουρκία, ἢ ποὺ ἔφυγαν ἀπὸ κεῖ συνεπείᾳ τῆς Ἀνταλλαγῆς μὲ τοὺς Τούρκους τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἑλλάδος μιλοῦσαν σχεδὸν ὅλοι καὶ ἑλληνικά, καὶ μεγάλος ἀριθμὸς τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας μιλοῦσαν τούρκικα: εἰρηνικὸ καὶ φυσικὸ ἀποτέλεσμα μερικῶν αἰώνων συμβιώσεως.

Ἂν ἡ γλώσσα εἶχε ληφθεῖ σὰν τεκμήριο τῆς ἐθνικότητας, πολλοὶ μουσουλμάνοι θὰ εἶχαν μείνει στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἄλλοι τόσοι Ἕλληνες στὴν Τουρκία.

Ἀλλ' αὐτοὶ οἱ πληθυσμοὶ εἶχαν, λόγῳ τῆς θρησκείας τους, τὸ αἴσθημα τῆς συγγένειάς τους μὲ τοὺς ὁμόθρησκους. Εἶχαν δύο πατρίδες: τὴν πατρίδα τοῦ Σταυροῦ — ἢ τῆς Ἡμισελήνου — καὶ τὴν Πατρίδα ὅπου εἶχαν ζήσει στὸ παρελθὸν τόσες γενεές, ποὺ τὰ ὀστᾶ τους κοιμοῦνταν στὴν προγονικὴ γῆ, αὐτὴ τὴ γῆ ποὺ τοὺς ἀνάγκαζε νὰ ἐγκαταλείψουν ἕνας βάρβαρος ἀλλοδαπὸς Κρέων.

. . . . . .

Ἡ Ἑλλὰς στὰ 1922. Ἡ μεγάλη δυστυχία τῶν Προσφύγων.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ θυμηθοῦμε ἐδῶ πῶς ἦταν ἡ Ἑλλὰς τὸ 1922. Ἀπὸ δέκα χρόνια εἶναι ἐμπόλεμος. Βαλκανικοὶ πόλεμοι τοῦ 1912 καὶ τοῦ 1913. Ἀπελευθερωτικὸς ἀγώνας γιὰ νὰ δοθοῦν στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο, ποὺ δὲν τοῦ τὰ ἔδωσαν στὸ παρελθόν, τὰ φυσικά του σύνορα, ἡ Ἤπειρος, ἡ Μακεδονία, ἡ Θράκη. Χρήματα, ἀνθρώπινες ζωὲς θυσιάστηκαν ἀδίσταχτα. Ἀλλὰ τὰ πολιτικὰ πάθη, ποὺ προέρχονταν ἀπὸ διαφορετικὲς γνῶμες γιὰ τὸ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ ἡ Ἑλλάς, εἶχαν ὡς ἀποτέλεσμα τὴ διχόνοια, τὸ χειρότερο κακό, κατὰ τὸν εὐρωπαϊκὸ πόλεμο τοῦ 1914 - 1918. Ἐνῶ τὸ μικρὸ Κράτος, ποὺ γεννήθηκε τὸ 1821 καὶ δὲν εἶχε περάσει ἀκόμα τὸν πρῶτο αἰῶνα τῆς ὑπάρξεώς του, ἔπρεπε νὰ ὀργανώση τὰ πάντα, εἶχε συγχρόνως ν' ἀντιμετωπίση τὶς βλέψεις τῶν γειτονικῶν κρατῶν ἐπὶ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης. Τότε συμβαίνει καὶ ἡ στρατιωτικὴ καταστροφὴ στὴ Μικρὰ Ἀσία, τὸ 1922, μὲ τὴ φυγή, μέσα στὸν τρόμο,

στὶς φλόγες, στοὺς σκοτωμούς, ἑκατοντάδων χιλιάδων ἀνθρώπων. Οἱ οἰκογένειες διασκορπίστηκαν κάτω ἀπὸ τὴ φρίκη τῆς φυγῆς, σὲ μιὰ «Ἔξοδο» ὅπου, μετὰ ἀπὸ τὶς λεηλασίες, τὶς ἀγριότητες, τοὺς βιασμούς, παραμονεύει τελευταῖος ὁ Χάρος. Ὁ νικητὴς πολεμιστὴς δὲν ἄλλαξε κατὰ τοὺς αἰῶνες. Ὁ ἡττημένος, κατατρομαγμένος, τὰ δίνει ὅλα, τὰ παραδέχεται ὅλα, δὲν ἔχει πιὰ μάτια οὔτε αὐτιὰ γιὰ τὰ τρομακτικὰ ἀπάνθρωπα ἐγκλήματα ποὺ κατασπαράζουν τὸν συνάνθρωπο, τὸ μίζερο συνοδοιπόρο του. Δραματικὰ ἑλληνικὰ βιβλία ἔχουν περιγράψει αὐτὲς τὶς θηριωδίες. Ὅταν κάποτε, συναντᾶς μιὰ σκηνὴ ὅπου ὑπάρχει ἀκόμα ἴχνος καλωσύνης, τότε δοκιμάζεις τὴν εὐτυχία τοῦ τυφλοῦ ποὺ ξαναβλέπει τὸ φῶς — βλέπω, ἄρα ὑπάρχω —· μιὰ ποὺ χτυπᾶ ἀκόμα ἡ καρδιά, μπορεῖ ἀκόμα νὰ σωθῆ ἡ ἀνθρωπότητα.

Μωρὰ μερικῶν μηνῶν, ποὺ τὰ ἐγκατέλειψαν σὰν ἀφόρητο βάρος γιὰ τὴν πορεία — πάντα θυσιάζεται ὁ ἀδύνατος εἰς ὄφελος αὐτῶν ποὺ εἶναι ἀρκετὰ δυνατοὶ γιὰ νὰ σωθοῦν — κάποτε υἱοθετήθηκαν ἀπὸ χριστιανικὲς οἰκογένειες ἢ ἀπὸ τὸ Διεθνῆ Ἐρυθρὸ Σταυρό. Ἔχουν διανεμηθεῖ στοὺς Πειραιῶτες καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ τὰ δέχθηκαν σὰν παιδιά τους. Μεγάλωσαν ὅπως μποροῦσαν. Πέρασαν 10 χρόνια. Βρίσκονται μιὰ μέρα μπροστὰ στὶς μητέρες τους, ποὺ ὡς ἐκ θαύματος πληροφορήθηκαν πὼς ζοῦσαν καὶ ποῦ. Ἀγκαλιάζουν μὲ λυγμοὺς τὴ θετὴ μητέρα τους γιὰ νὰ συνοδέψουν, ἀπελπισμένα, τὴν ἀληθινὴ μητέρα... Ἀλλὰ πόσα παιδιὰ μεγάλωσαν ὀρφανά! Καὶ πόσες γριὲς μανάδες ἔχασαν ὅλες τὶς δυνάμεις τους γιὰ νὰ μεγαλώσουν ἔφηβους γυιούς, ἄρρωστους χωρὶς γιατρειά, σωματικῶς καὶ διανοητικῶς ἀνάπηρους. Μιλοῦν γιὰ τὸν ἥλιο, τὸ φῶς, τὸν καθαρὸ ἀέρα. Ἀλλὰ ποιὸς τολμᾶ ν' ἀναφέρη τὸν ἥλιο ποὺ σκοτώνει, τὴν ἔλλειψη τοῦ νεροῦ, τὶς φρικτὲς ἀναθυμιάσεις ποὺ βγαίνουν ἀπὸ ὅλων τῶν εἰδῶν τὶς ἀκαθαρσίες στ' αὐλάκια τῶν δρόμων, βασίλειο τῶν ποντικῶν, τῶν κουνουπιῶν καὶ τῆς σκνίπας! Σωστὴ κόλαση. Καὶ νὰ εἶσαι καταδικασμένος σὲ τέτοια ζωὴ χωρὶς νὰ ἔχης διαπράξει κανένα ἁμάρτημα, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λατρεία γιὰ τὴν πατρίδα! Καί, σιγὰ σιγά, νὰ ἀνυψώνεσαι ἀπὸ τὴν ἄβυσσο, ὅπου ἄφησες, νεκροὺς πιά, τοὺς πιὸ ἀδύνατους, τοὺς γέρους, τὰ μωρὰ παιδιά, καὶ τοὺς ἀπελπισμένους.

Ο ΟΚΤΑΒΙΟΣ ΜΕΡΛΙΕ ΚΑΙ ΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ[2]

τοῦ ΓΡ. ΖΑΡΙΦΟΠΟΥΛΟΥ, Ἀντιπροέδρου Κ.Μ.Σ.

«Χωρὶς τὸν ἀείμνηστο Ὀκτάβ. Μερλιὲ καὶ τὴν ἀδιάπτωτη συμπαράστασή του, εἶναι ζήτημα ἐὰν θὰ ἔφτανε ποτὲ τὸ Κ.Μ.Σ. νὰ ἐκπληρώσει τὸν προορισμό του, τονίζει ὁ Ἀντιπρόεδρος. Αὐτὸς τὸ ἐνίσχυσε οἰκονομικὰ καὶ ἠθικὰ στὸ πρῶτο του ξεκίνημα, σὰν καθαρὰ ἰδιωτικὴ τότε προσπάθεια τῆς ἱδρυτρίας του

2. Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ πρακτικὰ τοῦ Δ.Σ. τῆς 8-10-76.